PARTICULARITĂŢI PROZODICE ALE POEZIEI COŞERIENE

VALENTINA ENCIU*

Într-unul dintre interviurile inserate în volumul *Universul din scoică*, Eugeniu Coşeriu mărturisea: „Îmi spunea un coleg, după o conferinţă în Germania: «De unde scoţi Dumneata toate aceste lucruri?». Şi-i răspund: «Eu am învăţat la şcoală: la Bălţi, la Iaşi, apoi în Italia, mai ales în Italia». Şi-mi spune acest domn: «S-ar putea, dar substanţa o aveaţi de-acasă»" (Coşeriu 2004: 45).

Probitatea acestei afirmaţii devine şi mai evidentă, când, peste ani, revenindu-se la traseul biografic parcurs de ilustrul lingvist Eugeniu Coşeriu, s-a demonstrat încă o dată că, deşi „plecat în lume", s-a condus mereu după eticismul „răsădit de acasă" (Rachieru 2010: 120). Contemporan cu „mişcarea generaţionistă", care se proclama şi în Basarabia anilor '30, prin manifeste şi diverse alte luări de atitudine la revistele „Poetul", „Itinerar", „Familia noastră", „Generaţia nouă", „Viaţa Basarabiei" ş.a., tânărul Coşeriu, pe atunci elev la Liceul Teoretic „Ion Creangă" din Bălţi, mai apoi student la Litere la Iaşi, ca şi alţi colegi de generaţie, este influenţat de spiritul epocii, care, remarcă cercetătorul A. Burlacu, „a avut şi misiunea să îndrume pe calea românismului tineretul minoritar". În această atmosferă a „noii spiritualităţi", s-a creat „spiritul lor creativ şi competitiv"; fenomenul a trezit la viaţă talente veritabile precum Lotis Dolenga, Sergiu Sârbu, Nicolae Costenco, Bogdan Istru, Sergiu Matei Nica, George Meniuc, Al. Robot, E. Coşeriu ş.a. (Burlacu 1999: 90–111).

Debutul literar al lui E. Coşeriu a fost semnalat în timpul studiilor la Liceul Teoretic (de băieţi) „Ion Creangă" din Bălţi (1931–1939), când, în anul şcolar 1937–1938, apare primul număr al revistei liceale „Crenguţa", unde elevul în clasa a VII-a Eugeniu Coşeriu, ales „preşedinte activ" al comitetului de conducere al societăţii de lectură „B.P. Hasdeu", publică două texte literare în proză (*Suflet de vultur* şi *Sinceritate*), precum şi textul unei conferinţe despre cronicari (*Cronicarii*), ultimul având accentele programatice ale unui manifest al debutantului, care, la vârsta de doar şaisprezece ani, scria:

* Universitatea de Stat „Alecu Russo", Bălţi, str. A. Puşkin, nr. 38, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 181–186

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)

> „Azi se cere iar un apel către cronici. Trebuie să revenim la ele căci iată că tineretul nostru se zbate în ghiarele maculaturei pornografice şi ordinare a romanului de aventuri şi a tuturor fascicolelor ieftine dar veninoase cu care streinii vor să ne demoralizeze Neamul.
> Dar nu ne vom da! Ne vom întoarce la vechile şi frumoasele noastre cronici şi la adevărata noastră literatură naţională şi aceasta ne va salva!
> Vom arunca pe foc maculatura şi vom reveni la filele îngălbenite ale letopiseţelor. Cronica ne-a adus odată salvarea din haosul lingvistic. Ne-o va mai aduce odată din haosul moral. Să ne întoarcem deci la bătrânii cronicari şi însufleţiţi de patriotismul şi Credinţa lor să luptăm cu toţii pentru propăşirea Neamului nostru şi pentru păstrarea neştirbită a ţării noastre întregită şi consolidată prin inima de granit şi ideal a tineretului şi credinţa lui în Rege” (Coşeriu 1937: 48–49).

Astfel, tânărul licean îşi propune o cale reală de salvare din „haosul lingvistic”. „Preocuparea pentru «primenirea limbajului literaturii», remarcă cercetătoarea Alina Ciobanu-Tofan, este sesizabilă şi în studiul *Dadaism poporan* (publicat mai târziu, în 1939, în «Jurnalul literar»), în care «poezia poporană» este examinată în calitatea sa de «creaţie spontană şi deci de poetism pur», din perspectiva «frumuseţii intrinseci a cuvintelor şi cea a dispoziţiei lor»” (Ciobanu-Tofan 2001: 187).

Soluţia de salvare din „haosul moral” o propune în alte două cronici. Într-un prim text intitulat *Necesitatea credinţei pentru viaţa sufletească*, tânărul Coşeriu afirmă:

> „Sentimentul religios e necesar pentru firea omenească şi nimeni nu poate tăgădui această necesitate”. [...] Omul e religios [...] când a aflat Divinitatea, el are timp şi chiar simte nevoia altor preocupări. În umbra sentimentului religios se înalţă şi sentimentul naţional, sentimentul moral, sentimentul estetic. Omul religios e şi patriot şi cu purtări exemplare. Omul religios e şi mai bun om de ştiinţă decât cel nereligios. Omul religios capătă lucrul pe care-l au puţini muritori: puterea de jertfă pentru idealurile înalte – fie ele naţionale, morale, ştiinţifice [...]. Dumnezeu se găseşte peste tot în jurul nostru şi chiar în sufletul, în firea noastră” (Coşeriu 1938a: 10–11).

Ideea o vom regăsi şi în textul *Iată eu stau la uşă şi bat!*, publicat în numărul al treilea al revistei „Crenguţa”, unde liceanul Coşeriu îşi îndeamnă consângenii să întâmpine cu inima curată Învierea Domnului:

> „Să ne deschidem uşile inimii şi să primim pe Mântuitor cu flori. Să aruncăm tot ce e putred în noi, tot ce ne apasă pe inimă. Să-L primim pe Hristos cu inima nouă, reclădită din temelii, neroasă de carii păcatelor. Primul nostru gând şi inima curată să le închinăm Domnului” (Coşeriu 1938d: 9–10).

Dacă la prima vedere, textele citate ar părea doar manifestări energice şi candide ale unui spirit juvenil, în realitate lucrurile nu sunt tocmai aşa. Când, revenit acasă, la Bălţi, peste jumătate de veac, rugat într-un interviu să comenteze răspunsul lui Ionesco la întrebarea dacă există Dumnezeu, şi anume: „Non. Dieu n’existe pas. Il est”, octogenarul Coşeriu vorbeşte despre Divinitate în aceiaşi termeni de altădată, din adolescenţă: „...Dumnezeu [...] trebuie să-L simţi peste tot: şi-n tine, şi-n afară” (Coşeriu 2004: 43).

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)

Faptele confirmă încă o dată că savantul Coşeriu a pornit în viaţă şi a rămas pe parcursul întregului său destin fidel idealurilor propuse în tinereţe, păstrându-şi mereu intacte principiile morale şi etice însuşite de acasă.

Prolixitatea expozeului pe care-l facem o considerăm una motivată în vederea înţelegerii preocupărilor poetice ale tânărului Coşeriu. Poeziile din perioada interbelică ale lui E. Coşeriu, deşi timide, afirmă cercetătoarea Alina Ciobanu-Tofan, probează sincronizarea reală a literaturii basarabene cu spiritul modern (Ciobanu-Tofan 2001: 187). În lucrarea noastră, ne-am propus să discutăm unele aspecte prozodice ale textelor poetice coşeriene, deoarece prin acest fel de analiză se poate pătrunde în straturile profunde ale poeziei, acolo unde acţiunea subconştientului creator este deplină, dar şi relevantă.

Anturajul ritmic al textelor versificate coşeriene se schimbă de la un text la altul, denotând faptul că tânărul poet se afla, la început, precum e şi firesc, în căutarea febrilă a unei formule poetice proprii. Poeziile stau mărturie că, alegând cuvântul, poetul s-a lăsat condus de subconştientul creator în dimensionarea segmentelor ce alcătuiesc versul. Schemele ritmice propuse de debutant urmează anumite modele, pe care elevul de liceu Coşeriu şi le-a însuşit din variatele lecturi de care era preocupat în adolescenţă.

Deja în numărul al doilea al revistei „Crenguţa”, prin publicarea a două texte: traducerea *Quintus Horatius Flaccus-Epistole I, VI. Către Numiciu* şi poezia *Vers de noapte (În metru antic)* devin evidente preocupările literare ale tânărului vădit interesat de poezia Antichităţii. Astfel, la rubrica *Pagina traducerilor* a revistei liceale este prezentă o traducere din Horaţiu precedată de o notă explicativă asupra textului ce urmează, care, probabil, îi aparţine şi care este un indiciu concludent că adolescentul, profund marcat de valorile esteticii clasice, şi-ar fi însuşit din ele unele principii de viaţă. Iată textul *Notei*:

> „În această epistolă, Horaţiu încearcă să răspundă întrebării: În ce constă fericirea ? Primul lui răspuns e serios: să nu fii impresionat de nimic (*nil admirari* – etica stoicilor) – celelalte ironice: averea, trecerea publică, hrana, plăcerile meschine şi nedemne” (Coşeriu 1938b: 54–56).

Ulterior, în cel de-al treilea număr al revistei „Crenguţa” întâlnim încă o traducere a unui text din Vergilius realizată de elevul Coşeriu, aceste traduceri făcând, afirmă cercetătoarea Alina Ciobanu-Tofan, demonstraţia „respectului nedisimulat pentru convenţiile estetizante ale Antichităţii purtat de tânărul poet aflat la faza debutului” (Ciobanu-Tofan 2001: 185).

Poezia *Vers de noapte (În metru antic)* este o mărturie concludentă a afirmaţiei anterioare. Textul urmează evident modelul clasic însuşit de autor din literatura Antichităţii. Versurile lungi, tonalitatea gravă a mesajului liric, sobrietatea stilistică, ajustarea şi dimensionarea logică a expresiei poetice, rigurozitatea construcţiei poetice în ansamblu i-a permis tânărului autor crearea unei scheme ritmice inedite, care denotă un simţ nativ al armoniei şi al ritmului.

Imaginea nocturnă realizată în text este una completă, detaliile tabloului sunt fără de cusur, elementele de decor strălucesc prin perfecţiune, rotunjind un mesaj liric lucid şi echilibrat. Multitudinea de metafore, epitete, comparaţii, personificări construiesc un

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)

univers nocturn plin, în care „picură roua de sus; boabe de mărgăritar, plouă încet diamante pe razele lunii de aur”; „luna” este „ca o floare de ghiaţă măiastră”; „ape s-azvârle în prăpăstii sărind peste stânci furtunoase”; „vântul şopteşte poveşti cu haiduci, feţi-frumoşi, smei şi zâne” etc. (Coşeriu 1938c: 44). Metrul antic, anunţat de Coşeriu în chiar titlul poeziei sale, reprezintă o construcţie prozodică în care versurile nu au rima finală, autorul nu respectă o cantitate numerică a silabelor, dar ritmul interior este asigurat de pauze interne, dovedindu-se prin aceasta înzestrarea tehnică a debutantului.

Ulterior, spectrul preocupărilor literare ale studentului E. Coşeriu se diversifică prin variate publicaţii la revistele „Cuget moldovenesc”, „Însemnări ieşene”, „Jurnalul literar”, „Viaţa Basarabiei”. Continuă să scrie versuri, texte de critică literară, cronici, studii, făcându-se vădită astfel o gândire estetică promiţătoare şi originală. Însuşi G. Călinescu va rămâne entuziasmat de simţul nativ al limbii şi de capacităţile de versificator ale tânărului, când acesta publică în „Jurnalul literar” poezia *Revelatio* în limba latină, apreciind-o drept „graţioasă” şi „de o surprinzătoare muzică mistică” (Călinescu 1939: 8). În anul 1939, studentul Coşeriu exersează texte de formă fixă, unul din ele fiind *Rondelul corăbiei ce vine dinspre nord*, evident urmând modelul formal Macedonski, fapt consemnat ulterior de G. Călinescu, care îl consideră un text „simpatic” palpitând de lirism elevat (Călinescu 1939).

Poezia *Rătăcesc moldovenii* relevă un alt exerciţiu prozodic:

> „La nord de cercul polar,/ Rătăcesc moldovenii prin noapte/ În căutare de sălaşuri de iarnă/ Se poticnesc şi cad în troiene/ Lupii miloşi din Carelia/ Le sfâşie pieptul cu colţii/ Nu-i lasă să moară de frig” (vezi Cimpoi 1997: 138).

În acest text, versurile nu au rimă şi nici ritmul nu mai este acelaşi de la început până la sfârşit. Dar, şi în cazul acesta, subconştientul creator, potenţat de simţul nativ al limbii, veghează o tehnică a accentuării pe potriva mesajului ideatic al textului. Accentul logic se axează pe câte un cuvânt-cheie din vers, fortificând la maximum metaforele existenţiale în jurul cărora se construieşte mesajul. Pauzele ritmice conferă gravitate şi potenţează atmosfera sinistră a discursului poetic.

Acelaşi tipar prozodic este urmat şi în *Sângele nostru*, unde autorul reiterează metaforic istoria vitregă a neamului nostru mereu dezmoştenit. Strofele alcătuite dintr-o singură frază segmentată în versuri scurte conferă textului un ritm sacadat, emanând durere şi tragism. Poezia face dovada rafinamentului lingvistic al autorului său, dând relief, şi prin repetiţiile, asonanţele şi anaforele insistente, durerii profunde provocată de teroarea istorică suportată de neam. Renunţarea la rimele exterioare îi permit poetului obţinerea unei simetrii generatoare de macabru şi tonalitate elegiacă:

> „Din sângele nostru/ s-au hrănit atâtea popoare./ Din sângele nostru/ s-au născut/ poeţi şi cărturari ruşi./ Mai ruşi decât ruşii./ Din sângele nostru/ s-au născut/ voievozi şi regi maghiari,/ hatmani de cazaci,/ fruntaşi albanezi,/ fruntaşi sârbi, fruntaşi/ chirghizi./ Din sângele nostru/ s-au născut/ cârmuitori,/ eroi şi vlădici greci./ Mai greci decât grecii./ Dar să nu vă temeţi!/ Nu! Nu vă cerem să ni-l daţi înapoi/ sângele/ pe care vi l-am dăruit/ la nord şi la sud de Dunăre!/ Vă rugăm numai să nu ni-l cereţi/ şi pe cel/ pe care îl mai avem./ Lăsaţi-ne şi nouă/

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)

măcar câteva picături/ ca să ne putem înfăţişa cu ele/ ca noi înşine/ la judecata de apoi" (cf. Rachieru 2010: 122–123).

În poezia *Proverb*, registrul prozodic se modifică prin rimarea unor versuri, colorându-se astfel discursul poetic cu o duioasă nostalgie adolescentină:

„Cânt însă trist şi rănit ca o carte/ cu filele rupte/ Fără să vreau m-au zăpezit/ amintirile:/ Popi aud, pe nas cum citesc/ psaltirile/ Oameni prin minte-mi trec cu/ feţele supte" (cf. Rachieru 2010: 123).

Textul *Mimoza*, publicat în revista „Viaţa Basarabiei" (nr. 2–3), respectă o tehnică prozodică sobră, riguroasă, potrivit mesajului filozofic conotat în poezie:

„Linişte. Pasărea Phoenix a trecut prin solitudini./ Moment mic. Moment bun. Şerpi de cer./ Arse câmpii au vibrat în latitudini:/ Pasărea tremură în izvoare şi-n eter./ Filozoful blând murise topit în poeme;/ Cineva i-a fript ochii – ca un mag, ca un zeu;/ Filozoful blând a albit stelar în gene./ Liniştea, pasărea, azurul, zmeul ori eu ?" (*Scriitori* 1990: 44).

Organizată în două catrene cu rimă încrucişată, distribuită în versuri scindate de multiple pauze interne, construcţia prozodică relevă şi mai pregnant metafora dilemei ontologice de care este frământat eul liric.

În concluzie, cele câteva formule prozodice ale textelor lirice coşeriene ne permit să afirmăm cu certitudine că autorul lor, un spirit elevat, ne dezvăluie un deosebit simţ artistic şi un mânuitor iscusit al cuvântului. Moştenirea ştiinţifică a gigantului de la Tübingen a eclipsat într-o oarecare măsură oferta sa lirică, remarca Adrian Dinu Rachieru. Oricum, debutul poetic al lui Coşeriu ilustrează conştiinţa morală a tânărului basarabean angajat prin propria sa voinţă, chiar din anii de studenţie, „în cruciada pentru limbă, istorie şi neam".

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Burlacu 1999 = Alexandru Burlacu, *Atitudini şi polemici*, Chişinău, C.C.R.E. „Presa".

Călinescu 1939 = G. Călinescu, *Un limbaj pur*, în „Jurnalul literar", 50.

Cimpoi 1997 = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Chişinău, Editura ARC.

Ciobanu-Tofan 2001 = Alina Ciobanu-Tofan, *Spiritus Loci: variaţiuni pe o temă*, Chişinău, Editura Gunivas.

Coşeriu 1937 = Eugen Coşeriu, *Cronicarii*, în „Crenguţa", Revista Societăţii de Lectură „B.P. Hasdeu" de pe lângă Liceul „Ion Creangă" din Bălţi, Editura Cuget Moldovenesc, I, septembrie–decembrie.

Coşeriu 1938a = Eugen Coşeriu, *Necesitatea credinţei pentru viaţa sufletească*, în „Crenguţa". Revista Societăţii de Lectură „B.P. Hasdeu"..., II, ianuarie–martie.

Coşeriu 1938b = Eugen Coşeriu (trad.), *Quintus Horatius Flaccus – Epistole I, VI. Către Numiciu*, în „Crenguţa", Revista Societăţii de Lectură „B.P. Hasdeu"..., II, ianuarie–martie.

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)

Coşeriu 1938c = Eugen Coşeriu, *Vers de noapte (În metru antic)*, în „Crenguţa”, Revista Societăţii de Lectură „B.P. Hasdeu”..., II, ianuarie–martie.
Coşeriu 1938d = Eugen Coşeriu, *Iată eu stau la uşă şi bat!*, în „Crenguţa”, Revista Societăţii de Lectură „B.P. Hasdeu”..., III, aprilie–mai.
Coşeriu 2004 = Eugeniu Coşeriu, *Universul din scoică*, Chişinău, Editura Ştiinţa.
Rachieru 2010 = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Basarabia. Un veac de poezie românească*, Bucureşti–Chişinău, Editura Academiei Române, Editura Ştiinţa.
Scriitori 1990 = *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei”. Poezie, proză, critică şi publicistică literară. Pentru şcoala medie*, selecţie de A. Burlacu şi A. Ciobanu, Chişinău, Editura Hyperion.

FEATURES OF VERSIFICATION IN COSERIU'S POEMS

ABSTRACT

This text discusses the prosodic aspects of Coseriu's poetry since this kind of analysis can penetrate deep lyrical strata thus making sense of evidence of native language, of harmony and rhythm, relevant features of the literary debut of Eugenio Coseriu.

Key-words: *Coseriu's lyrical texts*, *prosodie*, *versification*, *literary debut*, *„Crenguţa” magazine*, *poetic message*.

BDD-A1226 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:41 UTC)